

Sankta Maria kyrka Åhus

55.9235, 14.2929

I Åhus anlades under tidig medeltid ett dominikanerkloster som hade en ledande ställning i Norden. Här fanns kyrkor, kapell, helgeandshus och hospital för spetälska. Under medeltiden blev Åhus också en betydande hamnstad med blomstrande köpenskap. Som ärkebiskopens stad bar Åhus i sitt vapen korsfanan, biskopskräklan och halstret, kännemärket för den helige Laurentius som också var Lundadomens skyddshelgon.

Till sin äldsta del är Sankta Maria kyrka i Åhus från denna tid på 1100-talet, då ärkebiskopsstolen i Lund blev ägare till området vid Helgeåns mynning. När sedan Åhus blev köpstad på 1200-talet gjordes också kyrkan större, och fick förmodligen samtidigt sina valv.

Kyrktornet som tillkom i slutet av medeltiden hade fram till 1865 en tornspira som då förstördes i en brand, som följt av ett åsknedslag.

Kyrkans portaler i väster och söder har skulpterade omfattningar från 1200-talet som i sin utformning

saknar motstycke i Skåne. Närmaste motsvarighet finns i Visby domkyrka och i tyska Sachsen.

Den västra portalen under tornet fanns dock ursprungligen under första hälften av 1200-talet placerad på norra sidan av kyrkan, och flyttades till sin nuvarande plats när det norra vapenhuset, som var kvinnornas ingång, murades igen.

1510 invigdes det så kallade Skomakarkapellet direkt öster om vapenhuset. Kapellet som i dag används som orgelläktare och öppnar sig mot långhuset med två stora arkader, har fått sitt namn eftersom det bekostades av stadens burgna skomakarelag. I detta kapell huserar sedan 1905 kyrkans orgel, som är i Gustaviansk stil och prydd med kung Gustav III:s namnskiffer. Själva orgelverket har byggts om flera gånger. Bland annat 1998 av A. Mårtenssons Orgelfabrik AB i Lund. Tidigare hade orgeln sin plats på en läktare i långhusets sydvästra del, men denna läktare togs bort vid restaureringen 1905 och orgeln fick då sin nuvarande placering i ett av valven till "Skomakarkapellet".

Fragmentariskt bevarade målningar inne i kyrkan, från omkring 1300, togs fram när kyrkans restaurerades i början av 1900-talet. Dessa kalkades

över för att delvis åter knäckas fram vid en restaurering på 1950-talet.

I koret tronar Kristus som världsdomare och på den västligaste pelaren är en korsfästelsescen återgiven. På norra långhusväggen ses den förste kristne martyren, helige Stefanus, inbegripen i den stora diskussion med de skriftlärd som föregick hans martyrdöd.

Predikstolen som är från 1600-talet och pryds av bilder av Paulus och de fyra evangelisterna, fanns fram tills att kyrkan renoverades 1905 framför en av mittpelarna.

Även altaruppsatsen är skapad under 1600-talets första hälft, från tiden innan Skåne tillföll Sverige i och med freden i Roskilde. När man i mitten av 1990-talet gjorde en konservering av altaruppsatsen upptäckte man att de ursprungliga färgerna bevarats under senare tidens övermålningar. Dessa de ursprungliga färgerna som är signerade av mästaren Christoffer Kjelsen från Lund, är nu åter framtagna.

Kyrkans dopfunt är från 1100-talet och med det också det äldsta inventariet i kyrkan. Den baldakin som hänger ovanför, och som är i samma stil som både

predikstol och altartavla, är från 1600-talet.

Altarskåpet i långhusets nordvästra del är ett tyskt arbete från 1400-talet och kommer enligt en gammal inventarieförteckning från den raserade kyrkan i det närbelägna Elleköpinge. Det relativt välbevarade, konstnärligt högklassiga skåpet är skulpterat i ek. I mittfältet ser vi de tre Mariorna med sina barn - den krönte Jesu moder omgiven av Maria, Kleopas hustru, och Maria Salome. På altarskåpets flyglar är sex av ursprungligen åtta helgonskulpturer bevarade. Understycket, predellan, är dekorerat med en målning av Veronicas svettduk. Altarskåpet står på ett altarbord som tillverkades 1967 av återanvända delar som kommer från kyrkans bänkinredning från 1600-talet.

På en av pelarna längst bak i kyrkan finns också en mångt med inristade runtecken, som bildar en klassisk bön; Ave Maria.

Två ståtliga epitafier från början av 1600-talet pryder norra långhusväggen, det ena troligen över borgmästare Claus Hansen.

Den andra som är över rådman Hans Hinrichsen har i överstycket en korsfästelseframställning och därunder

en märklig målning med Kristi gravläggning som motiv, samt nederst hela familjen Hinrichsen med fem söner och tre döttrar.

I långhuset hänger ett så votivskepp med namnet "Martin Luther", tillverkat 1905 av Anders Gillberg.

År 1617 fick Åhus sina stadsrättigheter indragna av kung Christian IV till förmån av den nya staden Kristianstad. Men olyckorna var inte slut med det. Ett antal år senare var det dags för reformationen. Från sitt besök i Åhus noterade Carl von Linne i sin Skånska resa år 1749 att en nyckel hängde i kyrkan under taket uppsatt i samband med hur "en gumma strax efter reformationen ... satte allt folket i oro medelst mirakel och åtrå till katolska religionen." Om nyckeln och gumman finns flera historier, bland annat en som berättar att då den Evangelisk-Lutherska läran infördes befalldes att alla katolska bilder i kyrkorna skulle tas bort. En gumma i församlingen lät då dagen innan bilderna skulle tas bort slakta ett ungdjur, med hjälp av en egentillverkad nyckel ta sig in i kyrkan och bestänka bilderna med blodet från det skattade kreaturet. Detta för att inbilla folket att bilderna gråtit blod av harm för att de skulle tas bort. Så småningom uppdagades det hela och den

nyckel gumman använt sig av för att komma in i kyrkan hängdes upp i kyrkan - berättar alltså en av historierna.

På korets sydvägg hänger bland annat ett imponerande porträtt av kyrkoherden Casten Rönnow. Han har gått till historien som mannen som under danska kriget på 1670-talet räddade kung Karl XI från att falla i händerna på förföljande danska knektar. Det var under belägringen av Kristianstad som kungen ofta kom på besök i Åhus prästgård. Danskarna lurpassade på honom och vid ett besök slog de till. Enligt traditionen befann sig kungen i gästkammaren tillsammans med kyrkoherden då fienden bultade på. Casten Rönnow fann på råd och hjälpte kungen upp i skorstenen till den öppna spisen varpå han lugnt gick och öppnade för danskarna. Och då de besvikna knektarna gett sig av kunde kungen stiga fram från sitt obekväma och sotiga gömställe. Carsten Rönnow fick som tack Åhus pastorat av Carl XI och så länge det fanns präster i slakten skulle pastoratet gå i arv.

Prästgårdens gäststuga finns kvar i närheten av kyrkan, och det lilla korsvirkeshuset kallas idag för Kungsstugan.

Precis invid Kungsstugan - på andra sidan vägen ligger Sankta Annas hospital och kapell som grundades 1524 av biskopen i Lund. Efter att Åhus mist sina stadsrättigheter 1671 flyttades verksamheten till Kristianstad, och senare under första halvan av 1900-talet användes byggnaden som torklada för tobak. Ruinen har restaurerats och användes idag för sommargudstjänster.

Källor:

Folder: "Mariakyrkan Åhus". Åhus församling

Bok: "50 kyrkor i nordöstra Skåne". Regionmuseet Kristianstad. ISBN 978-91-977127-7-4

Bok: "Från Sankt Olof till Sankta Anna.

Kyrkobyggande i Lunds stift under andra hälften av 1900-talet". Per-Olof Ahrén & Lena Sjöstrand. ISBN 91-88552-41-1

Bok: "Carl Linneaus Skånska resa 1749".

Bok: "Minnets stigar - En resa bland svenska kyrkogårdar". Hans Hammarskiöld, Anita Theorell & Per Wästberg. ISBN 91-89204-24-7